

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Ez a könyv célkitűzése alapján arra a kérdésre igyekezett válaszolni, hogy miként formálódik az az újnak nevezett térbeliség, amely a napjainkban gyakorta hangoztatott információs társadalom kategóriája köré épül. A szokványos társadalomföldrajzi vagy szociológiai megközelítésekkel ellentétben egy eleddig viszonylag ritkán alkalmazott nézőpontból, tértudományi szemszögből tekinti át a témakört, és vizsgálja, hogy az információs társadalom milyen sajátosságokkal jellemezhető, valamint hogy mindezek alapján a területi differenciálók szerepe a hagyományos, korábbi eredetű területi különbségeket erősíti, vagy azoktól eltérő új differenciákat eredményez-e.

A kutatás rávilágított arra, hogy az információs társadalommal összefüggésben jelenleg számos fogalommagyarázat, különböző koncepcionális megközelítés létezik, melyek alapvetően determinálják, hogy milyen térbeli keretek között vizsgálhatjuk a területi sajátosságokat. Az eltérő megközelítések a legszűkebb infrastruktúra-centrikus állásponttól a legtágabb tudástársadalmi megközelítésig más és más, egyre bővülő tényezőhalmazzal írhatók le, következésképpen eltérő térbeliséget és eltérő területi egyenlőtlenségeket vázolnak fel. Hasonlóképpen lényegi differenciákat tapasztalunk akkor is, ha eltérő tématerületek mentén vizsgáljuk a térbeliséget. Az információs társadalomhoz különböző térszemlélettel közelítő nézetek hol a térbeliség szerepének erősödését, hol annak kvázi eltűnését említik. Ez a kettősség az információs társadalom egyik legfontosabb tértudományi sajátossága. A könyv alapját képező kutatás egyik lényeges eredménye ebből fakadóan az, hogy rávilágít a térbeliség szerepét hangsúlyozó, és ebben a kontextusban hagyományosnak nevezhető, valamint az azt elvető, és ilyen értelemben újnak tekinthető nézetek párhuzamos kezelésének igényére.

A könyv a fogalmi keretek meghatározásán túlmenően arra is törekedett, hogy az információs társadalom területi sajátosságainak lehető legszélesebb körét feltárja és szisztematikusan értékeli. Az információs társadalomban a *tér* értelmezése meghatározó fontosságú. Lényegi különbségeket tapasztalhatunk a hagyományos értelemben vett, földrajzilag könnyen lokalizálható tér, illetve az információs társadalom sajátos belső terei, főleg a virtuális tér tulajdonságai között. Az információs társadalom térbeliségére vonatkozó megállapításainkat alapvetően befolyásolja, hogy mely tértípus, a tradicionális fizikai tér, a hálózatok tere, a világháló tere, vagy a virtuális valóságok tere áll vizsgálódásaink középpontjában. Ez a kitüntetett szempont a további térkategóriák értelmezésénél is mindig figyelembe veendő. A téralkotó elemek, a *helyek* meghatározásakor világossá vált, hogy az információs társadalomban a hely terminusa számos újszerű tulajdonsággal egészül ki. A hagyományos értelemben vett hely fogalma ártértékelődik, a virtuális tér keretei között tulajdonképpen megszűnik, az egyedi helyek szerepe a helyfüggetlenség lehetősége révén mérséklődik, miközben ez-

zel ellentétben a helyfüggés sajátos módon újra differenciálja a teret, és felértékel egyes helyeket. A könyv bemutatta, hogy az információs társadalmi térszerveződés *horizontálisan és vertikálisan is tagolható*, mely tulajdonsága a társadalom területi egyenlőtlenségeiben játszott szerepét tekintve is lényeges. Továbbmenve a könyv kitért a *helyzet* terminusának ebben az összefüggésrendszerben való értékelésére is, mely alapján világossá vált, hogy az információs társadalom alapját jelentő információs és kommunikációs technológiai elemek lényegi meghatározói és befolyásolói a legfontosabb helyzeti relációknak, legfőképpen a centrum-periféria viszonyoknak. A IKT eszközök és a kapcsolódó tevékenységi formák a térbeli koncentráció és dekoncentráció hatásait, a centrumok és a perifériák szerepének erősödését vagy enyhülését eredményezik. A könyv ezt követően megállapította, hogy az információs társadalmi térbeliség további meghatározó és az értékelésekből nem nélkülözhető motívuma a *távolság* szerepének átértékelődése. A hagyományos értelemben vett (fizikai) távolság jelentősége a kutatás szerint egyértelműen csökkent, helyette a hálózati távolság, illetve a társadalmi értelemben vett (csoportok közti) távolság szerepét lehet hangsúlyozni. A kutatás megállapította, hogy a *hálózat* az információs társadalom lényeges szerkezeti alapeleme, amely a térszerveződésben a centrum-periféria relációk, a szomszédság vagy a távolság fogalmait teljesen új megvilágításba helyezte. A kutatás végezetül kitért a térbeli *mozgásformák* értékelésére is és megállapította, hogy az áramlások terében a mozgás, és főleg az információ mozgásának lehetősége az egyik leglényegesebb jellemzője az információs társadalom térbeliségének.

A könyv a térkategóriák sajátosságainak ismeretében végezetül kísérletet tett az információs társadalom hagyományos és új területi differenciáló szerepének értékelésére, melyben megállapította, hogy bár ebben a közegben javarészt megismétlődnek az öröklött területi egyenlőtlenségek, ám főleg a távolság és a hely szerepének átértékelődése révén néha új megvilágításba kerülnek. A területi egyenlőtlenségek leglényegesebb szerkezeti motívumai globális szinten a fejlett és a fejletlen világ között megmutatkozó kettősség, regionális szinten a centrumok és perifériák közötti különbség, kistérségi szinten pedig legfőképp a város-falu kettősség formájában rajzolódhatnak ki. Az információs társadalom legfontosabb differenciái a hozzáférés egyenlőtlenségeiből eredeztethetők, amelyek a hagyományos és a kibertérben is megfigyelhetők.